

ŻYCIE DUCHOWE

we współczesnym świecie

o. Leszek Balczewski SJ

ŻYCIE DUCHOWE

we współczesnym świecie

Wydawnictwo WAM

© Wydawnictwo WAM, 2019
© Leszek Balczewski SJ, 2019

Opieka redakcyjna: Klaudia Bień
Redakcja: Marek Gurba
Korekta: Dariusz Godoś
Projekt okładki: Dawid Polkowski / Studio Inigo
fot. © Baloncici/Depositphotos
Na okładce umieszczono witraż znajdujący się w bazylice św. Piotra na Watykanie.

Skład: Edycja

ISBN 978-83-277-2188-4

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-255 • faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA
tel. 12 62 93 260
www.wydawnictwowam.pl

Druk i oprawa: K&K • Kraków

Publikację wydrukowano na papierze Ecco book 70 g vol. 2.0
dostarczonym przez Antalis Poland Sp. z o.o.

WPROWADZENIE

ŻYCIE DUCHOWE

Pojęcie życia duchowego ogarnia całą twórczą działalność człowieka, która wynika z niematerialnego czynnika jego osobowości¹: inżynierię, kulturę, religię. W szczególny sposób odnosi się jednak do sfery religijnej, gdzie przejawia się zainteresowaniem i rozwojem samego czynnika duchowego. Zjawisko to pojawiło się w chrześcijaństwie oraz w niektórych religiach Wschodu, zwłaszcza w buddyzmie i hinduizmie.

Po Soborze Watykańskim II rozwijało się w sferach katolickich żywe zainteresowanie mistyką i metodami medytacyjnymi różnych grup religijnych Indii i ogólnie Azji. Ksiądz kardynał Joseph Ratzinger przedstawił przed laty w periodyku „30 Days” wyjaśnienie tego zagadnienia z punktu widzenia wiary katolickiej.

Mistyka Wschodu, skoncentrowana na duchowych wartościach człowieka, dąży do tego, by duch jak najpełniej panował nad różnymi popędami ciała.

¹ L. Balczewski SJ, *Materia i duch*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2015.

Duchowość chrześcijańska koncentruje się na kontaktach Boga z człowiekiem. Poprzez duchowy element (świadomość duchową) człowiek jest zdolny dostrzec Boga Stwórcę² w przyrodzie, historii, a także w znakach, w których Bóg daje poznać swoją wszechmoc i miłość. Z poznaniem Boga łączy się wezwanie: „Chodź i zobacz!” (J 1,46); „Pójdź za Mną!” (Łk 2,27).

W szukaniu Boga i wewnętrznym rozeznaniu lub wezwaniu istotną rolę odgrywa duchowa, rozumna wolność człowieka, która wyraża się aktem woli: „tak, zawierzam” lub „nie” czy „posłuchamy cię o tym innym razem” (Dz 17,32). Oczywiście wolny i rozumny akt woli pociąga za sobą konsekwencje: „Kto wierzy w Niego, nie podlega potępieniu; a kto nie wierzy, już został potępiony” (J 3,18).

Prawdziwy Bóg nigdy nie działa przemocą, tylko wskazuje na konsekwencje. Pan Jezus, wysyłając uczniów, by rozpoczęli ewangelizację, nie polecał „nawracać”, tylko „głosić Ewangelię” (Mk 16,15), ukazując też konsekwencje jej przyjęcia lub odrzucenia.

Wezwanie Boże jest aktem Jego miłości i prowadzi nas ku miłości Boga oraz człowieka ze względu na Boga. Takie wezwanie otwiera nas na chrześcijańskie życie duchowe, w którym człowiek, oddając się Bogu w miłości, doświadcza w sobie niepojętej przyjaźni

² Por. Rz 1,19.

Boga Ojca ze swoim stworzeniem, przyjętym jako synem, córką. Bogactwo i różnorodność tego życia ukazują świadectwa ludzi, którzy uwierzyli, a Pan Bóg potwierdził je swoimi znakami.

WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Na współczesny świat składają się historia ludzkiej myśli, dokonań oraz zmagania się różnych poglądów i namiętności.

Od zarania człowiek, poznając świat, starał się systematyzować swoją wiedzę, by podporządkowywać sobie siły zawarte w otaczającej nas materii martwej i ożywionej.

Najpierw poznawano świat poprzez obrazy i porównania, jak w przypadku powstania świata. Potem tworzone ogólne pojęcia i odkrywano powiązania przyczynowo-skutkowe. Powstawała matematyka, inżynieria, wreszcie systemy filozoficzne (Platona, Arystotelesa).

Filozofia grecka przyjęta w chrześcijaństwie przez św. Tomasza z Akwinu skupiała się na precyzji pojęć i logice. W chrześcijaństwie było to ważne dla utrzymania czystości Bożych prawd, przekazanych przez Jezusa Chrystusa, by przyjęty został właściwie, wysłuchony przez Niego dar zbawienia dla każdego człowieka

szukającego prawdy swojego istnienia³. Filozofia tomistyczna (scholastyczna) przez wieki była narzędziem poznawania i rozumienia objawionych prawd Bożych w Kościele katolickim.

Rozwój nauk przyrodniczych już od XVII wieku stał się podstawą empiryzmu, dla którego jedynym źródłem poznania są doznania zmysłowe. Z jednej strony wiek XX, naznaczony wojnami światowymi i zmaganiem z totalitaryzmem, zarówno komunistycznym, jak i nazistowskim, ukazał potrzebę właściwego spojrzenia na człowieka i jego godność. Z drugiej strony rozwój dobrobytu i komfortu życia jednych oraz pauperyzacja innych utworzyły nowe napięcia.

Komputeryzacja w drugiej połowie XX wieku upowszechniła termin „informacja”, który pozwala dostrzec (opisać) jakiś obiekt z uwzględnieniem wzajemnych zależności poszczególnych jego elementów i panujących na zewnątrz tego obiektu. Taką informacją może być program komputerowy lub jakiś projekt. Sama informacja nie jest materią. To zagadnienie wskazuje na nowy sposób filozoficznego ujmowania otaczających nas zjawisk.

W dziedzinie wiary ważnym wydarzeniem był Sobór Watykański II. Po soborze w Kościele zaczęły się pojawiać różne ruchy i poglądy, dobre i złe, które wpływały

³ Por. J 18,37.

na kształtowanie się postaw religijnych, moralnych i światopoglądowych.

Coraz trudniejsze staje się wzajemne zrozumienie, zarówno międzypokoleniowe, jak i między osobami w podobnym wieku. Pokolenia ludzi starszych miały inne doświadczenia życiowe niż możliwe do zdobycia współcześnie. Rozwój nauk i wąskie specjalizacje sprawiają, że osoby w podobnym wieku nie zawsze i nie w pełni się rozumieją, a gdy uwzględnimy podziały polityczne związane z naszą trudną historią, tylko szczere odniesienie do Boga pozwala nam wznieść się ponad to, co dzieli.

Życie duchowe bazuje na niezmiennych prawach Bożej rzeczywistości. Każde pokolenie stara się je odczytywać przy pomocy łaski Bożej według pojęć swojego czasu. Pojęcia te dzięki Duchowi Świętemu rozwijają się tak, że ubogacają zrozumienie, ale nie zmieniają znaczenia tych praw.

Niniejszy esej jest taką próbą, którą całkowicie poddaję pod osąd Nauczycielskiego Urzędu Kościoła katolickiego.

OBRAZOWY OPIS ŚWIATA

Najprostszym poznaniem i opisem otaczającego nas świata były takie oto obrazy: ziemia jest płaska, słońce i księżyc krążą po półkolistej sferze firmamentu, zwanego też niebem. Spadający z góry deszcz wskazuje, że na firmamencie są zbiorniki wody.

W VI wieku przed Chrystusem w obrębie kultury greckiej zaczęto formować pojęcia istotnych elementów świata. Były to: ziemia, powietrze, ogień i woda.

Powstanie biblijnego opisu powstania świata, jako stwórczego dzieła Boga, sięga czasu sprzed XIII wieku przed Chrystusem. W tym okresie ludzie umieli już liczyć czas cyklami zmian księżyca (cztery tygodnie po siedem dni) oraz wyróżniali pory roku związane z cyklem słonecznym. Opis stworzenia, wpisany w ramy siedmiu dni, jest nie tylko obrazowy, ale i poetyczny. Światem dla pierwotnych ludzi były ziemia i niebo.

Opis biblijny zaczyna się słowami: „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię. Ziemia zaś była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią

bezmiaru wód, a Duch Boży unosił się nad wodami” (Rdz 1,1).

Kolejność opisu stworzenia ilustruje tabelka⁴:

1. Stworzenie światła i rozdzielenie go od ciemności.	4. Stworzenie słońca, księżyca i gwiazd.
2. Stworzenie firmamentu oraz rozdzielenie wód górnych i dolnych.	5. Stworzenie zwierząt wodnych i ptaków.
3. Oddzielenie wód dolnych, zwanych morzem, od ziemi, która wydała rośliny zielone: trawy z nasionami i drzewa z owocami.	6. Stworzenie zwierząt lądowych. Stworzenie człowieka na obraz Boży, aby panował nad zwierzętami i roślinami.

Pierwszym trzem dniom odpowiadają następujące trzy dni:

1. Stworzeniu światła oddzielonego od ciemności odpowiada stworzenie słońca, rządzącego światłem, i księżyca z gwiazdami, które rządzą ciemnością.

⁴ St. Styś SJ, *Biblijne ujęcie stworzenia świata wobec nauki*, KUL, Lublin 1955.

2. Stworzeniu firmamentu (i powietrza), rozdzielającego wody górne (na firmamencie) od wód dolnych (pokrywających ziemię), odpowiada stworzenie zwierząt wodnych i ptaków.
3. Z morza (wód dolnych) wynurza się ziemia obdarzona roślinami, a odpowiada temu stworzenie zwierząt lądowych i człowieka.

Akt stworzenia każdego dnia kończy się słowami: „I tak upłynął wieczór i poranek – dzień pierwszy”, potem: dzień drugi, trzeci itd. Z opisu oczywiste jest, że słowo „dzień” nie oznacza naszej miary dwunastu godzin, tylko jakiś kolejny etap. Na przykład w przypadku pierwszego dnia nie było jeszcze miary czasu wyznaczanej wschodem i zachodem słońca („wieczór i poranek”).

Istotnym przekazem w opisie stworzenia jest to, że Bóg stworzył widzialny, przestrzenny świat materialny w odpowiednich etapach czasu.

Opisu stworzenia podanego w Księdze Rodzaju nie możemy odczytywać za pomocą pojęciowych kategorii współczesnej wiedzy. Przekaz o początkach świata był podany w kategoriach obrazowych i nie ukazywał czasowej historii stworzenia, tylko sam ten fakt, w sposób dostępny ówczesnemu człowiekowi.

Współczesna nauka wciąż odkrywa wiele faktów, pozwalających nam dostrzec, w jaki sposób mogło

dokonywać się kształtowanie świata, faktów, które nie tylko nie przeczą Pismu Świętemu, ale je umacniają.

Ważnym wydarzeniem w wieku XX okazała się teoria Wielkiego Wybuchu. Najpierw była to hipoteza, potem teoria. Dziś w dziedzinie astronomii i fizyki odkryto wiele faktów ją potwierdzających. Wyliczono, że wydarzenie to miało miejsce około czternastu miliardów lat temu.

Odkrywane struktury i prawa materii pozwalają zrozumieć, że materia sama siebie nie stwarza ani sama z siebie nie przetwarza istniejących już form, na przykład w materię ożywioną. Doświadczane dziś formy materii nieożywionej i ożywionej trwają, zgodnie z poznanymi prawami. Człowiek przetwarza materię w formie kultury materialnej, takiej jak technika, przetwory spożywcze, a też zmiany genetyczne i sztuczne nawozy. Wszystkie one trwają, zgodnie z prawami, i stają się podstawą życia⁵.

Zgodnie z wynikami badań pierwotną formą materii było promieniowanie, a więc światło. Wielkie przemiany materii we wszechświecie i w działaniu człowieka (bomby atomowe i wodorowe) wiążą się z promieniowaniem i emisją energii.

Boga, o którym mówi Biblia (Objawienie), nie można doświadczyć za pomocą żadnego narzędzia, którym

⁵ L. Balczewski SJ, *Materia i duch...*

dysponuje człowiek, bo wszystkie one są materialne (łącznie ze zmysłami) i odnoszą się tylko do materii, a Bóg nie jest materią.

Boga może dostrzec tylko niematerialny duch w człowieku, który ma możliwość odczytywania informacji zawartych w badanych zjawiskach, podobnie jak w przypadku odkrywania niektórych planet i cząstek materii.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, można powiedzieć prostym, zrozumiałym językiem: około czternastu miliardów lat temu Bóg stworzył świat materialny wraz z przestrzenią i czasem, a potem ewolucyjnie przekształcał go do stanu, jakiego dziś doświadczamy. Należy dodać też, że na Ziemi zaistniały przekształcenia materii wywołane przez działania człowieka na przestrzeni ostatnich wieków.